

найбільш відповідним сучасному рівню розвитку теорії та практики безпеководення на вітчизняних підприємствах підходом до забезпечення ЕБП є вузькофункціональний, орієнтований на фінансовий функціональний аспект діяльності підприємств. Головною перевагою цього підходу є можливість відносно простого "вбудовування" ідеології управління ЕБП до управління підприємством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія : Т. 1 / О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов, В.Л. Безбожний [та ін.]; за заг. ред. Г.В. Козаченко. – Луганськ :

Елтон-2, 2010. – 282 с.

2. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред.

3. С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.

3. Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки : монографія / В. С. Пономаренко, С. В. Кавун. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 256 с.

4. Геєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк. – Харків : ВД "ИнЖЕК", 2006. – 240 с.

5. Кавун С. В. Система економічної безпеки : методологічні та методичні засади : монографія / С. В. Кавун. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. – 300 с.

Анотація. Рассмотрено понятие системы управления экономической безопасностью предприятия. Определены преимущества и недостатки узкофункционального подхода в управлении экономической безопасностью предприятия. Рассмотрены возможности сочетания теории принятия управленческих решений с требованиями концепции управления экономической безопасностью предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность, управление, предприятие, подход к управлению.

Summary. The concept of management the system by economic security of enterprise is considered. Advantages and lacks of confined-functional approach are certain in a management economic security of enterprise. Possibilities of combination of theory of acceptance of administrative decisions are considered with the requirements of conception of management economic security of enterprises.

Keywords: economic security, management, enterprise, management approach.

Рецензент д.е.н., проф. ХНЕУ Отенко І.П.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.

УДК 351.863

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Онищенко В.О., д.е.н., професор,

Онищенко С.В., к.е.н., доцент,

Мирошніченко В.В., аспірант (ПНТУ ім. Ю. Кондратюка)

В статті розкрито сутність економічної безпеки держави, визначено основний зміст, структуру та місце в системі національної безпеки. Проведено аналіз інтегральних показників рівня економічної безпеки в сучасних умовах розвитку України.

Ключові слова: національна безпека держави, економічна безпека держави, система економічної безпеки, структура економічної безпеки, інтегральний показник рівня економічної безпеки держави.

Постановка проблеми та її зв'язки з розвитком, перспективи й соціально-економічна науковими чи практичними завданнями. Сучасні стабільність в першу чергу залежить від стану реалії національної економіки України свідчать, що сформованої національної безпеки держави та

економічної незалежності вітчизняної економіки від інших країн. Трансформаційні процеси супроводжуються загостренням існуючих і появою нових конфліктів та суперечностей, наслідком яких є збільшення кількості загроз, ускладнення міждержавних зв'язків, що мають безпосередній вплив на життєздатність національної економіки. Тому в умовах євроінтеграційних та міжнародних процесів слід підняти на новий рівень обговорення проблем реформування сектору безпеки нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значний внесок у дослідження проблем формування й забезпечення національної безпеки, її головних домінант як економічної безпеки держави зробили вітчизняні вчені як І. Бенько, О. Власюк, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Горбулін, Б. Губський, Я. Жаліло, А. Качинський, В. Кириленко, Б. Кваснюк, М. Кулик, В. Мунтян, Г. Пастернак-Таранушенко, Б. Піріашвілі, Р. Подолець, А. Сухоруков, В. Точілін, В. Шлемко, А. Шевцов, А. Шидловський та ін., а також в працях зарубіжних науковців, як: Л. Абалкін, В. Александрова, С. В. Мілов, В. Непомнящий, Ю. Руденко, К. Самсонов, В. Сенчагов, А. Татаркін, Д. Шер та ін.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Таким чином, потребує розгляд сучасних тенденцій та аналіз рівня економічної безпеки держави для забезпечення стабільності національної безпеки держави.

Формування цілей статті (постановка завдання). Дослідити концептуальні положення та методичний підхід до оцінки рівня економічної безпеки держави в сучасних умовах. Обґрунтувати сутність і зміст поняття «економічна безпека держави». Проаналізувати рівень економічної безпеки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що в Україні поняття «національна безпека» набуло широкого значення лише в останні кілька років, з набуттям незалежності держави, причому дедалі більшого значення в морфології цього поняття набувають економічні, політичні, морально-етичні та інші несилові аспекти забезпечення національної безпеки. Однак у широких колах українського суспільства, як правило, немає належного розуміння як проблем національної безпеки в цілому, так і економічної безпеки зокрема. Навіть представники державних органів влади різних рівнів не мають достатнього уявлення про ці проблеми, а до 1996 р. питання економічної безпеки держави навіть на рівні уряду розглядалося тільки в розділі «Боротьба із злочинністю».

Сьогодні Україна як держава проходить складний історичний період становлення під

впливом світової економічної кризи, яка актуалізує питання захисту національних інтересів, забезпечення економічної самостійності, що покладаються на національну безпеку. Захищеність національних інтересів забезпечується готовністю і можливістю інститутів влади створити відповідні механізми реалізації і захисту інтересів розвитку національної економіки, підтримуючи соціально-політичну стабільність суспільства. В Україні правове поле категорії «національна безпека» формується відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 92 Конституції України, Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. № 964-IV, Стратегією національної безпеки України від 12 лютого 2007 року та інших нормативно-правових документів і відзначається у формуванні та здійсненні цілеспрямованої політики держави щодо захисту її національних інтересів, у вирішенні багатьох внутрішніх і зовнішніх проблем у політичній, економічній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах.

Згідно ст.1 Закону України «Про основи національної безпеки України» національна безпека визначається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. В цьому законі визначено, зокрема, основні напрямки державної політики з питань національної безпеки у сфері державної безпеки, зовнішньополітичній, військовій, внутрішньополітичній, економічній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній, соціальній та гуманітарних сферах.

Науковці окрім дослідження змістового детермінанта національної безпеки робили спробу розкрити інтегральний образ національної безпеки. Так, зокрема, науковець В. Ліпкан розробив типологічну добірку існуючих термінологічних підходів і осмислень феномену національної безпеки в кількох різних аспектах його розгляду. А відомий фахівець-безпекознавець Г. Пастернак-Таранушенко наводить власне бачення змістового наповнення національної безпеки у такій інтерпретації: «національна безпека — широке поняття, що об'єднує всю гаму визначень, стосовних до терміна «безпека» і визначає досягнення рівня безпеки, за якого для держави немає серйозних погроз військового, політичного, економічного, соціального або будь-якого іншого характеру щодо зміни державного устрою або ладу» [6, с. 5].

В ринкових умовах не можна досягти будь-якого рівня військової безпеки чи соціальної стабільності без міцної та ефективної економіки. Питання економічної безпеки при комплексному підході до розв'язання проблем національної

безпеки набувають першочергового значення для забезпечення надійної обороноздатності країни, її національної конкурентоспроможності, енергетичної незалежності, ефективної соціальної політики, захисту від екологічних стихій. Виходячи із взаємозв'язку цих та інших напрямів – економічна безпека є запорукою їх стабілізації та підтримки на належному рівні.

На думку Срібного В. І. «економічну безпеку можна представити як відповідність результатів розвитку економіки держави і суспільства і зовнішньоекономічної діяльності даної держави її інтересам - чим більше відповідність, тим вище національна безпека економіки. Оцінка економічної безпеки держави і

суспільства включає оцінки: ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку, рівня ефективності використання ресурсів, конкурентоспроможності економіки, цілісності території економічного простору, соціально-демографічної стабільності і умов запобігання і вирішення соціальних конфліктів».

В.Геєць, Б. Кваснюк та інші автори Концепції економічної безпеки України зазначають, що суть економічної безпеки характеризується «спроможністю національної економіки забезпечити свій вільний, незалежний розвиток ...». На рис. 1 авторами представлено структуру систему національної безпеки держави.

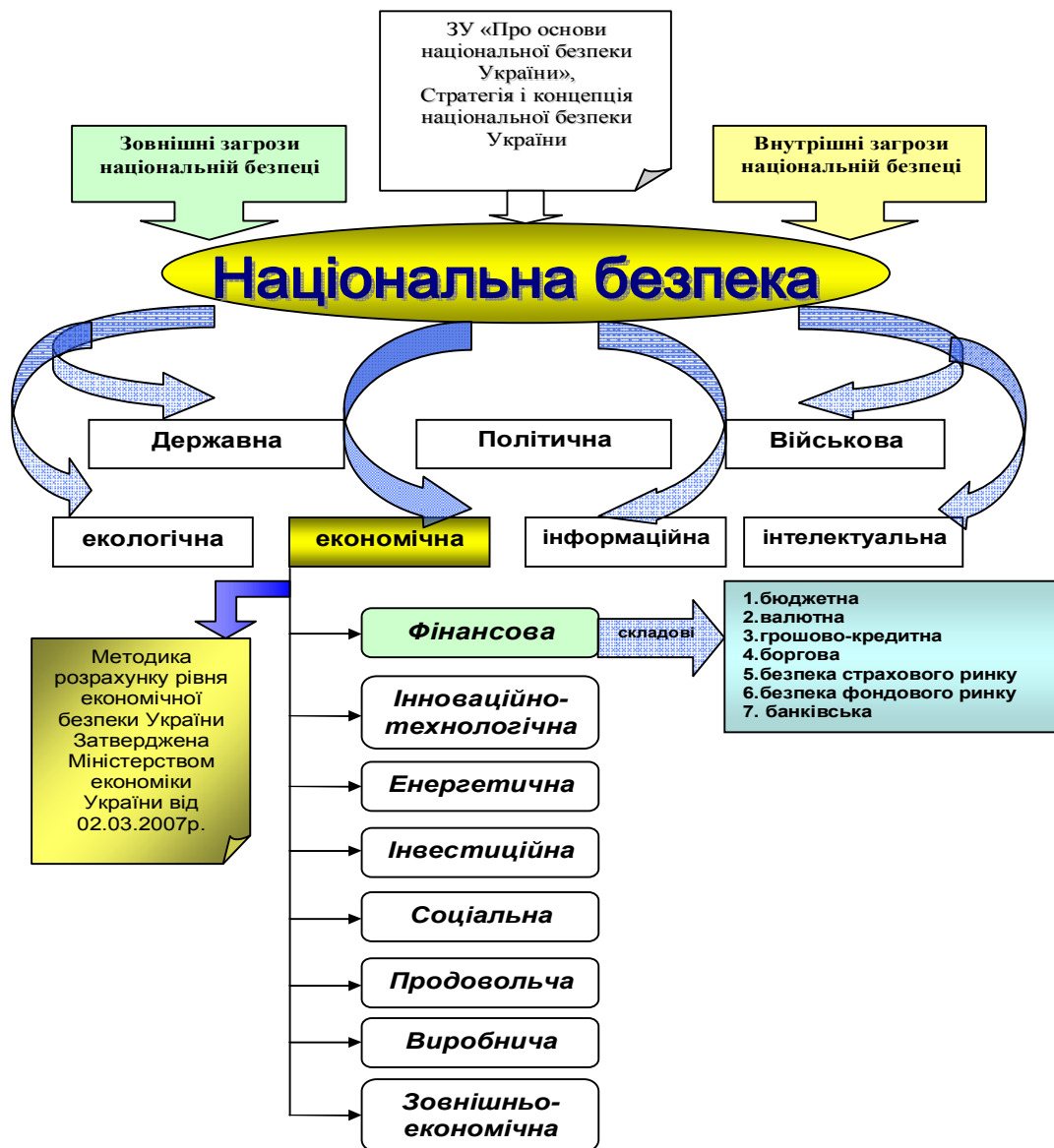

Рисунок 1 - Структура системи національної безпеки держави (на основі авторських досліджень)

Ми також підтримуємо думку З. Варналія, що економічна безпека держави, з одного боку розглядається як складова, підсистема національної безпеки, а з іншого боку – вона є і над системою, яка містить такі основні складові, як фінансова, енергетична, інноваційно-технологічна, інвестиційна, соціальна, продовольча, виробнича та зовнішньоекономічна безпеки країни.

Таким чином, економічна безпека держави є невід’ємно-визначальною домінантою складових національної безпеки, яка гарантує захищеність національних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечує соціально-економічну стабільність країни, достатній оборонний потенціал, розвиток продуктивних сил та нормальні умови життєдіяльності суспільства. Слід відмітити, що економічна безпека не абстрактна теоретична категорія. Захищеність національних інтересів забезпечується готовністю і можливістю інститутів влади створити відповідні механізми реалізації і захисту інтересів розвитку національної економіки, підтримуючи соціально-політичну стабільність суспільства.

Економічна складова робить суттєвий вплив на розвиток політичної системи суспільства, її готовність і можливість протистояти дії зовнішніх і внутрішніх загроз і небезпек. За відсутності економічного потенціалу неможливо створювати і забезпечувати діяльність політичних, правових і силових структур, здатних ефективно протистояти дії негативних зовнішніх і внутрішніх сил і захищати політичні інтереси країни.

Фінансова безпека держави передбачає такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, боргової, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання.

Інноваційно-технологічна складова економічної безпеки передбачає такий стан науково-технічного потенціалу держави, який гарантує в мінімально короткі терміни самостійну розробку новітніх технологічних рішень та інноваційних підходів, що забезпечують прогрес в провідних галузях цивільного і оборонного виробництва. Підвищення самозабезпечення держави ключовими технологіями, нарощування технологічного потенціалу на основі новітніх науково-технічних досягнень дозволить зміцнити економічну безпеку держави. Масове ж використання інноваційних технологій сприятиме прискореному переведення економіки на інтенсивну модель розвитку держави і суспільства, суттєвій зміні експортно-імпоротної структури економіки, зниженню або нейтралізації її економічної залежності від зарубіжних країн.

У системі економічної безпеки велика роль енергетичної складової, яка передбачає забезпечення енергетичної незалежності та стабільності постачань енергоносіїв для потреб національної економіки і оборонного комплексу. Енергетична складова може стати обмежувачем економічного зростання.

Важливим елементом системи економічної безпеки є продовольча складова, що передбачає здатність сільськогосподарського сектора економіки забезпечувати населення країни продовольством, а промисловість – необхідною сільськогосподарською сировиною. На сьогоднішній день небезпека втрати продовольчої незалежності країни стає дуже реальною. Поспішність в руйнуванні структур, що скалися, і господарських зв'язків, загострення цінкових диспропорцій між промисловістю і сільським господарством, практично повне відкриття внутрішнього ринку для імпорту продуктів харчування – все це підриває базу для самозабезпечення країни продовольством.

Для оцінки рівня економічної безпеки України, необхідно проаналізувати зміну інтегрального показника протягом досліджуваного періоду. Аналіз даних, інтегральних показників рівня енергетичної безпеки, розраховуються відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженої наказом Мінекономіки № 60 від 02.03.2007 року. Ця Методика розроблена з метою визначення рівня економічної безпеки України як головної складової національної безпеки держави і визначає перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, їхні оптимальні, порогові та граничні значення, а також методи обрахування інтегрального індексу економічної безпеки. Методика базується на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці держави і застосовується Міністерством економічного розвитку і торгівлі України для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності, відвернення та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам у відповідній сфері. Якщо інтегральний показник знаходиться на високому рівні, є достатньо стабільними і не виходять за межі їх порогових значень, то в даній державі забезпечується економічна безпека. Вихід показників за межі їх порогових значень створюватиме загрозу економічній безпеці держави.

Аналізуючи інтегральний показник рівня економічної безпеки України у 2007 р. порівняно з 2006 р. збільшився на 0,6 в.п. до 73,2% (рис. 2).

Інтегральний індикатор рівня економічної безпеки, %

(оптимальне значення = 100%)

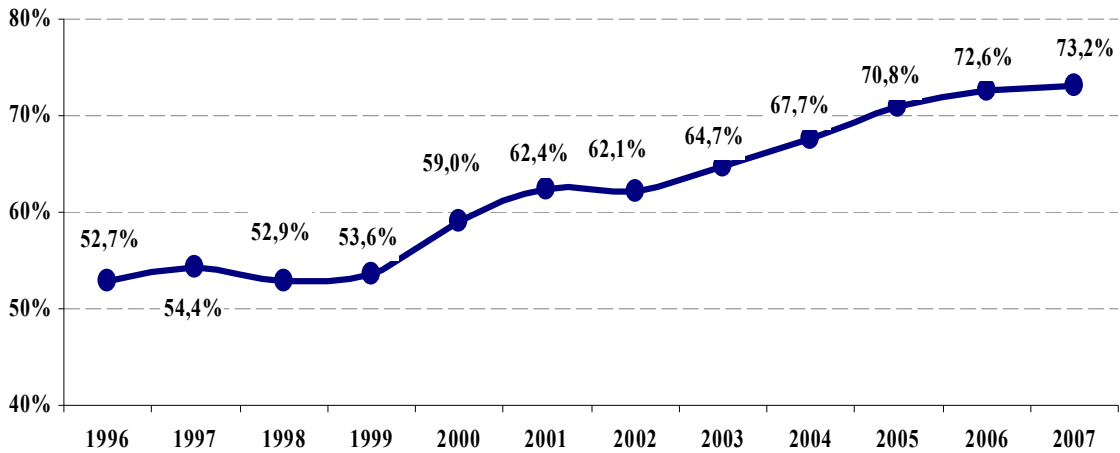

Рисунок 2 - Інтегральний показник економічної безпеки (за результатами 2007 року, на основі власних джерел)

У 2007 р. економіка України продовжувала зростати високими темпами, незважаючи на чергове підвищення ціни на газ (на 36,8%). Приріст реального ВВП становив 7,6%, а обсягів промислового виробництва – 10,2%. Стабільно високе зростання підтверджує той факт, що в економіці України вже сформовані певні механізми захисту від шоківих впливів зовнішнього середовища.

Зважаючи на суттєву експортоорієнтованість економіки України, зростання, значною мірою, було пов'язане із формуванням надзвичайно сприятливої кон'юнктури на зовнішніх ринках. Збільшення попиту та світових цін на традиційні експортні українські товари (металургійні вироби, хімічну та машинобудівну продукцію) компенсували збільшення енергетичної складової витрат у цих галузях та сприяли нарощуванню виробництва.

У цілому результати розвитку економіки у 2007 р. є позитивними, не зважаючи на присутність високої інфляційної динаміки. Найбільший внесок до зростання інтегрального показника рівня економічної безпеки України забезпечила інвестиційна складова, рівень якої протягом 2007 р. збільшився на 6,1 в.п. проти 2006 року. Суттєвими до загального показника є внески виробничої (зростання на 3,5 в.п.), продовольчої (зростання на 3 в.п.) та соціальної (зростання на 2 в.п.) безпеки. Найвне незначне збільшення рівнів науково-технологічної (+1,36 в.п.) та енергетичної (+0,24 в.п.) безпеки.

На уповільнення темпів зростання інтегрального показника рівня економічної безпеки України вплинуло зменшення рівня макроекономічної безпеки (на 7,8 в.п.) порівняно з 2006 р., зовнішньоекономічної (на 2,12 в.п.) та фінансової (на 1,28 в.п.).

За попередніми розрахунками Мінекономіки, інтегральний показник рівня економічної безпеки України у 2010 році зменшився на 1,6 в.п. відносно рівня 2009 року та на 5,3 в.п. відносно максимального докризового 2007 року і становив 59,6% оптимального значення (рис. 3).

Рівні інтегральних показників решти складових економічної безпеки також знаходяться у зоні небезпечного стану, але мають дещо кращі значення. При цьому найближче до зони задовільного стану наблизився рівень соціальної безпеки, який загалом знаходиться на високому рівні впродовж останніх років – понад 70%.

Отже, підсумки 2010 року продемонстрували зниження рівня інтегрального показника економічної безпеки в порівнянні з попередніми роками. В той час спостерігається покращення динаміки показників виробничої безпеки, стабілізація ситуації у фінансовій сфері спричинила незначне зростання рівня фінансової безпеки країни, активізація інвестиційної діяльності призвела до корекції низхідного тренду інвестиційної безпеки.

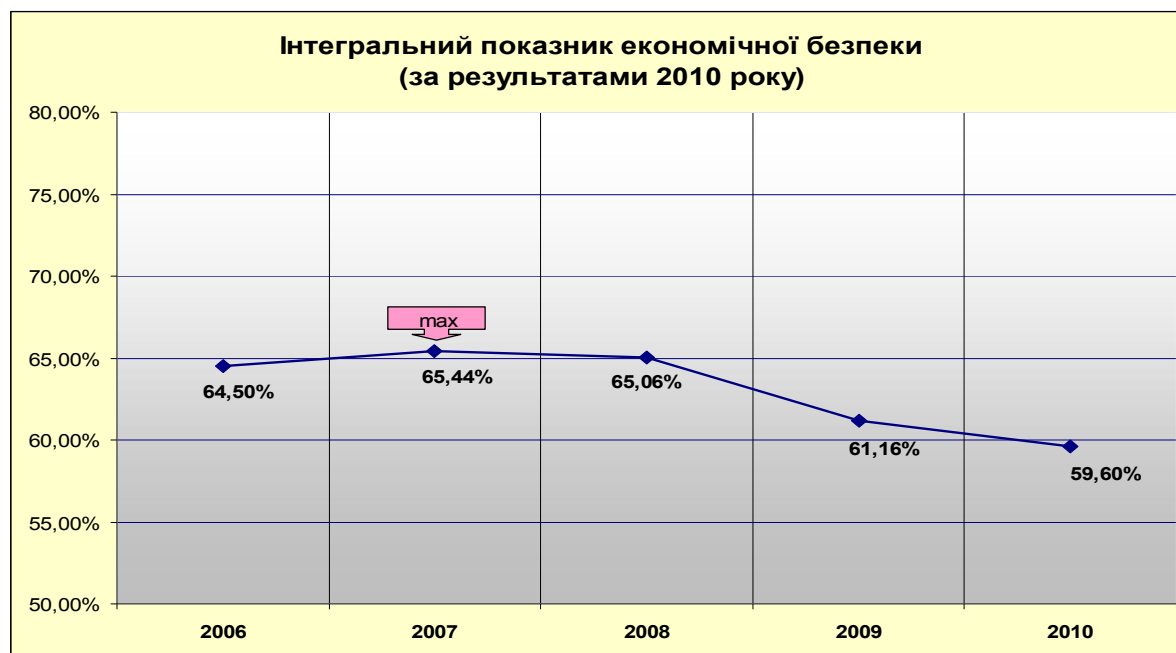

Рисунок 3 - Інтегральний показник економічної безпеки
(за результатами 2010 року), Джерело: розрахунки Мінекономіки

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Проведений аналіз рівня економічної безпеки в Україні свідчить про те, що збереження позитивних тенденцій розвитку національної економіки забезпечить у короткостроковій перспективі позитивний напрямок тренда інтегрального рівня економічної безпеки, як узагальнюючого показника стану розвитку економіки держави. В свою чергу підвищення показників складових економічної безпеки, а саме: енергетичної, продовольчої та інноваційно-технологічної забезпечить зону задовільного стану безпеки національної економіки України.

Для забезпечення належної підтримки безпечного функціонування держави в умовах значної невизначеності економічних, політичних та геостратегічних процесів, доцільно впровадити на законодавчому рівні постійно діючу систему моніторингу і планування розвитку економічної безпеки, на основі якої будуть послідовно запроваджені обґрунтовані сценарії розвитку. Досягнення цієї мети можливе шляхом розробки та реалізації Стратегії економічної безпеки України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агадулін Н.Ф. Национальная экономическая безопасность как категория экономической теории: автореф. дис. на соис. науч. степени к.э.н./ Н.Ф. Агадулін. – Уфа, 2007. – 23 с.

2. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.

3. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19.06.2003, № 964-IV // Голос України. – 2003. – 22 лип. – С. 20-21.

4. Лопатин В. Экономические трансформации / В. Лопатин // Экономический вестник ростовского государственного университета. – 2007. – Том 5. – № 1. – С.16-27.

5. Шнипко О. С. Види і чинники безпеки ієрархічних економічних систем: теоретико-методологічний аспект / О.С. Шнипко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5. – С. 78–85.

6. Пастернак-Таранушенко Г.А. Філософські засади забезпечення економічної безпеки держави (з викладенням основ філософії екосистейту) [Електронний ресурс] / Г.А.Пастернак-Таранушенко. – Режим доступу: http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb5&issue=2001_1-2.

7. Концепція економічної безпеки України / Ін-т екон. прогнозування НАН України, кер. проекту В. М. Геєць. – К.: Логос, 1999. – 56 с.

8. Жаліло Я. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: монографія / Я. Жаліло. – К.: НІСД, 2003. – 368 с.

9. Мунтіян В. І. Економічна безпека України. – К.: КВІЦ, 1999. – 462 с.

10. Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. та ін. Моделирование економічної

безпеки: держава, регіон, підприємство / За ред. В. М. Гейця. – Х.: ВД “Інжек”, 2006. – 240 с.

11. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України (Наказ Міністерства

від 02.03.07 №60) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

(http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738)

Аннотація. В статті раскрыты сущность экономической безопасности государства, определено основное содержание, структура и место, в системе национальной безопасности. Проведён анализ интегральных показателей уровня экономической безопасности в современных условиях развития Украины.

Ключевые слова: национальная безопасность государства, экономическая безопасность государства, система экономической безопасности, структура экономической безопасности, интегральный показатель уровня экономической безопасности государства.

Summary. In the article exposed essence of the state economic security, basic maintenance, structure and place in the system of national safety. The analysis of integral indexes of economic strength security is conducted in the modern conditions of development of Ukraine.

Keywords: national safety of the state, state economic security, system of economic security, structure of economic security, integral index of economic strength of the state security.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Єлагін Ю.В.

УДК 330.11+330.16+339.137.22

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА ЗА КРИТЕРІЄМ ЙОГО АДАПТИВНОСТІ

*Отенко І.П., д.е.н., професор,
Олійник Т.В., аспірант (ХНЕУ)*

На сучасному етапі діяльності вітчизняних підприємств одним із головних завдань є забезпечення керованості їх економічної безпеки. Вирішення такого завдання можливе за умов формування ефективної системи економічної безпеки та її інтеграції в систему управління діяльністю підприємства.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека, система управління, критерій, адаптивність.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими та практичними завданнями. Необхідність вирішення проблем, з якими зіткнулися вітчизняні підприємства впливу фінансової кризи, зробило забезпечення економічної безпеки як ніколи актуальним питанням. У зв'язку з цим перед економістами і менеджерами виникло завдання перегляду існуючих принципів і підходів до управління економічною безпекою та їх вдосконалення з урахуванням нових вимог, які висуває нестабільне зовнішнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та Виділення невирішених частин загальної проблеми. Вагомий вклад у дослідження, пов'язані з проблемами

економічної безпеки, зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці: А. П. Градов, О. А. Грунін, Р. С. Квасницька, А. В. Кірієнко, Р. М. Качалов, Г. Б. Клейнер, Г. В. Козаченко, В. А. Ліпкан, О. М. Ляшенко, П. І. Орлов, В. Я. Пригунов, В. В. Шликов, В. І.Ярочкін, В. М. Ячменьова [3,5]. Аналіз досягнень цих науковців у вирішенні проблем дозволяє виділити проблемні завдання та нові напрями подальших досліджень. Так, залишаються протиріччя щодо визначення поняття «економічна безпека підприємства» і його взаємозв'язку з іншими економічними категоріями та поняттями. А саме, про пошук нового підходу до формування системи економічної безпеки підприємства через виділення ключової ознаки забезпечення безпеки